

4. АРХІТЕКТУРА РЕНЕСАНСУ

Уже із першої половини 90-их років 15 століття у Чехії та Моравії можна зустрітись із елементами архітектури Ренесансу. (Товачов – 1492 р.; вікна Владиславського залу – 1493 р.).

Повністю архітектура Відродження зайняла місце готики в чеських землях після битви при Могачі (1526 р.) і трагічної смерті Людвіка Ягелонського.

Проблематика архітектури Відродження на території Чехії

Особливості:

Країна без античної традиції. Надзвичайно потужний вплив готики як зв'язку із Францією і Німеччиною. Інерційність звичних зразків будівель – церква, замок, укріплення. Традиційне представлення володарів – кожен із них притримувався певного стилю.

Кожен із чеських королів орієнтувався в актуальних змінах, саме тому зразки архітектури Відродження проникають на територію чеських земель у поєднанні із традиційною готикою.

Результат:

Потрібно враховувати специфіку країн розташованих на північ від Альп, ця територія була відносно чутлива до нових імпульсів. Інерційність мотивів та будівельних форм була вільнішою, ніж може здатися на перший погляд – готичний період тривав 300 років і в основному базувався вжу на старовинній та сформованій базі. Архітектура Ренесансу та готика існували разом аж до кінця 16 століття, без огляду на форму і тип будівель. На відміну від бароко, у цьому періоді немає системного розвитку нових форм. Можемо говорити тільки про якісь хвилі і потрібно прослідкувати їхні зв'язки.

АРХІТЕКТУРА РЕНЕСАНСУ В ЧЕХІЇ

I. Перші зразки архітектури Відродження при дворі Ягелонців

Головним натхненником був Матіаш Корвін (1443-1490, правління 1458-90) і його двір у Буді. Більшість ідей епохи Відродження потрапили до короля завдяки митцям, радникам та дружині Ізабелі Арагонській, головним радником якої був італієць Франческо Бандіні. Яскравим зразком впливу двору Матіаша Корвіна на архітектуру на чеських землях можна вважати *портал замку в Моравській Тршебові* (1493 р.)

Зразки ренесансної архітектури у Празі від німецького майстра Бенедикта Рейда (1454-1536):

Владиславський зал (1487-1502) - унікальне поєднання готичних склепінь з вікнами та порталами у стилі епохи Відродження.

Людвігово крило (1510) - перша велика резиденція у стилі Ренесансу, схожа на будівлю Венеціанського палацу в Римі (Фр. Дель Борго 1466 р.)

Портал будинку Біля кам'яного баранчика на Староміській площі (1531 р.)

II. Зразки придворного мистецтва та проникнення ренесансних мотивів до чеської архітектури першої третини 16 століття.

Проникнення зразків та елементів мистецтва епохи Відродження до середовища дворян і міщанства було доволі повільним – можемо говорити тільки про певні деталі.

Німбурк – ратуша, 1526 р., концепція фасаду базується на традиції будівництва оборонних споруд, вартим уваги є портал будівлі.

Літомержіце, ратуша, майстер Павло, 1537-1539.

Пардубіце, замок, портал, 1529. Будівля - дуже якісний зразок запозичення із архітектурного середовища Північної Німеччини.

III. Ренесанс при дворі на Празькому граді.

З приходом Габсбургів до влади настає настала якісна хвиля розвитку Ренесансу, головним ініціатором був Фердинанд I (1526-1564).

Перше будівництво – *Сад* 1534. Переломне (знакове) будівництво - *Літній палац королеви Анни* (1538-1552).

IV. Вибрані приклади ренесансних замків 1540-1590 рр.

Головною особливістю у будівництві замків цього періоду є правильна симетрія композиції замку із внутрішнім двориком, оточеним рядом аркад. Цей тип замку стане традиційним для Центральної Європи та не втрачатиме актуальності довгі роки.

Літомишль (1568-1573) - Урліко Аосталіс.

Відбулася перебудова старішого об'єкта, виразні силуети на фронтонах та щипцях будівлі, подвір'я із аркадами в класичних пропорціях та характерною готичною каплицею.

Телч, 1553, 1566-1580, Антон Влах, Балтазар Маггі.

Індржіхув Градец 1580-1593. Балтазар Маггі.

V. Сакральна архітектура у другій половині 16 століття та її специфіка

Особлива «стильова неоднозначність» сакральних будівель – і в нових будівлях у стилі Відродження проявляються ознаки готики, яка сприймалась як прояв духовності.

Бенешов над Плоучніці, церква Народження Діви Марії (1552-1554).

Опочно, замкова калицясв. Андрія (1570).

Воленіце – Томасо Россіді Менджізіо (1577).

Кралоівіце, церква св. Петра і Павла (1575-1581) - Боніфац Волмат.

4.1. RENESANČNÍ SLOH

Ovládl hlavně světskou architekturu v 16. století. Za nejkrásnější renesanční stavbu na sever od Alp je považován Letohrádek královny Anny, zvaný Belveder, postavený v Královské zahradě Pražského hradu. Nechal jej postavit Ferdinand I. v letech 1538-1563 podle projektu Paola della Stelly. Na jeho stavbě se podílelo více architektů, jako poslední zde pracoval Bonifác Wohlmüt. Zpívající fontána v zahradě je dílem mistra Tomáše Jaroše. Mnohé české zámky byly postaveny nebo přestavěny v renesančním stylu. Většinou jde o práce italských architektů nebo jejich žáků. Z českých renesančních zámků jsou považovány za nejkrásnější: jihočeské zámky - Český Krumlov, Červená Lhota, Kratochvíle, Jindřichův Hradec, Třeboň - východočeské zámky - Opočno a Litomyšl - a moravské zámky - Telč, Bučovice, Moravský Krumlov a Náměšť nad Oslavou. V Praze vznikají renesanční šlechtické paláce, např. Schwarzenberský palác nebo Martinický palác. V renesančním stylu byla přestavěna také Novoměstská radnice v Praze. Na mnoha místech vznikly reprezentační měšťanské domy v renesančním stylu, nejkrásnější z nich najdeme v Slavonicích, Telči, Dačicích, Táboře nebo v Českém Krumlově.

4.2. ČESKÁ RENESANCE

Do českých zemí přichází renesance za rozkvětu pozdní gotiky r. 1492 a asi do r. 1538 se označuje jako raná. Po ní, přibližně do r. 1580, nastupuje vrcholná renesance a zbytek století a počátek následujícího, až do r. 1620, vyplňuje pozdní renesance. Celou tu dobu se stále vyskytují gotické prvky, které zčásti přežívají a zčásti se jich užívá úmyslně. Přežívání gotických tvarů prostupuje renesanci až do 17. stol. V sochařství a malířství se do popředí dostává portrét jako symbol renesančního individualismu a sebevědomí.

Renesanční architektura působí staticky vrstvením horizontálních pater, někdy oddělených římsami. Tento dojem zesiluje typický renesanční zakončovací článek nad hlavní římsou – atika.

Atika je zeď nad hlavní (horní) římsou stavby, která kryje pohled na střechu. Končí rovně. Atikové patro je atika napodobující ve skutečnosti neexistující patro.

Štít zakončuje fasádu nad hlavní římsou. Fasáda je plošná, pro renesanci jsou typická zdvojená okna ve společném ostění. Plošné fasádě dodává členění malba.

Při malbě, kromě používání pestrých barev (čistě barvy – žlutá, červená, modrá, zelená) se užívá chiaroscuro. Je to malba omezeným počtem barev. Např. bílá, pískově žlutá a sienová nebo další varianta bílá, světlešedá a tmavošedá. Výsledek působí dojmem reliéfu.

Plošnou fasádu člení také sgrafito. Dvoubarevnosti se dosahuje tím, že tenká vrchní vrstva světlé omítky se proškrabuje na spodní tmavou nebo častěji tím, že povrch zůstává hladký a škrábané části v jednobarevné se po zdrsnění brzy barevně odliší vlivem povětrnosti (zapráší se). Hrany kleneb se v renesanci vytahují do tzv. hřebínků (po r. 1600 je vystřídají ploché lišty). Nový prvek je štuk, ornamentální nebo geometrický.

Ornamentální čerpá z ornamentiky antické, např. feston. Figurální štukatury (mnohdy vysoký reliéf) zpodobují alegorie a výjevy z antických dějin a mytologie. Bučovice, Rondel v Jindřichově Hradci a Letohrádek Hvězda.

Velmi rozšířené jsou trámové a kazetové malované stropy.

4.2.1. RANÁ RENESANCE (1492-1538)

Renesance zpočátku nepřichází přímo z Itálie, nýbrž oklikou přes Uhry. Přináší ji Italové, neboli Vlaši, kteří už nenachází v Itálii obživu a stěhují se za Alpy.

Přináší také vzorníky různých renesančních prvků, kterými zdobí gotické stavby. Nový sloh se u nás projevuje některými detaily na těchto stavbách.

První renesanční motivy se u nás vyskytují na Moravě. Jsou to dva sobě podobné portály z r. 1492 a to na zámcích (hradech) v Moravské Třebové a v Tovačově.

Pozoruhodná jsou okna Vladislavského sálu, dokončené r. 1493. Nachází se na stavbě pozdně gotické (Benedikt Rejt). Podle vzoru italských paláců je stavěno i Ludvíkovo křídlo Pražského hradu (r. 1503-1510).

Pojem románská renesance znamená, že se čerpají detaily a prvky z románského slohu (Jindřichův Hradec).

4.2.2. VRCHOLNÁ RENESANCE (1538-1580)

Čistě renesanční tvarosloví k nám přichází přímo z Itálie. První slohově vyhraněné renesanční dílo je Letohrádek v Královské zahradě na Pražském hradě. Dal ho postavit Ferdinand I. pro svou manželku Annu Jagellonskou v letech 1538-1563.

Projekt vypracoval asi Ital, kameník a architekt Paolo Della Stela. První patro navrhl HANS TIROL a po něm ho vybudoval Bonifác Wohlmut. Vzorem byl půdorys řeckého chrámu. Letohrádek je nejčistší renesanční stavba na sever od Alp. Ve cviklech oblouků je zdobena antikizujícími reliéfy. Na jednom Ferdinand I. podává květinu královně Anně. U letohrádku byla založena tvarovaná renesanční zahrada doplněná tzv. zpívající fontánou odlitou ze zvonoviny Tomášem Jarošem podle návrhu Jacopo Terzia (1562-1568).

Bonifác Wohlmut byl dvorní architekt Ferdinanda I. v letech 1556-1570. Pocházel z Porýní, podle jiných pramenů byl nizozemský architekt.

Jeho práce:

1. dokončil letohrádek Hvězda (1556) podle návrhu arcivévody Ferdinanda Tyrolského
2. v královské zahradě postavil Míčovnu (1567-1569). Poprvé použil na Míčovně kombinaci piliřové arkády s představenou sloupovou kolonádou.
3. umístil helmici na jižní, gotickou věž katedrály Sv. Víta (1560-1563)
4. vybudoval hudební kruchtu ve Sv. Vítu (1557-1560). Kruchtta je hudební kůr.
5. úprava sněmovny na Pražském hradě. Wohlmut projektoval také kapli Sv. Vojtěcha na západní straně chóru Sv. Víta na Pražském hradě jako první zaalpskou polygonální centrálu (stavbu provedl r. 1563 - 1564 Ulrico Aostalli).

Nejvyšší šlechta buduje svá sídla v blízkosti králova dvora na Hradčanském náměstí a Malé Straně. Nejznámější je Schwarzenberský palác, původně Lobkovický (1545-1567). Na Pražském hradě budova purkrabství (1555 -1561), Rožmberský palác (1545-1556), přestavěný v 18. stol. na Ústav šlechticů.

Stavební činnost šlechty se rozvíjí i na venkově při přestavbách středověkých hradů a při výstavbě nových zámků. Dispozičně jsou zámky řešeny jako čtyřkřídlé nebo otevřené trojkřídlé budovy s arkádovým dvorem.

Rozsáhlé jsou komplexy zámků v Jindřichově Hradci, Českém Krumlově a Telči. Mezi významné české a moravské zámky patří Moravská Třebová, Bučovice, Náměšť nad Oslavou, Velké Losiny, Opočno, Kostelec nad Černými Lesy, Kacéřov, Nelahozeves, Litomyšl, Rosice, Moravský Krumlov. Jejich znakem jsou lodžie, častou výzdobou jsou sgrafita. Kromě jednoduchých psaníček napodobujících bosované zdivo, jsou sgrafita ornamentální nebo figurální. Krásná sgrafita jsou v Litomyšli podle fresky Bitva na Milvijském mostě od Giulia Romana, spolupracovníka Raffaelova ve Vatikánu.

V Bučovicích je mimořádná štuková výzdoba, velké polychromované figury ve vysokém reliéfu. V pražském letohrádku Hvězda je 334 obrazových polí s náměty z antické mytologie a historie. V Jindřichově Hradci je pozoruhodný rondel. Kruhová dispozice a jedna z mála renesančních kupolí. Na panstvích pánů z Hradce, Rožmberků, Pernštejnů a jiných rodů nastávala v 16. stol. většinou po velkých požárech rozsáhlá stavební činnost. Mnoho z této doby se zachovalo dodnes jako městské památkové rezervace. Na jižní Moravě je to Telč se zachovaným podloubím a s nejrůznějšími domovními štíty. V jižních Čechách Český Krumlov (obě města pod ochranou UNESCO). Ve Slavonicích je největší soubor figurálních a dekorativních sgrafit na průčelích domů.

V Pardubicích se sériově vyráběla terakotová ostění oken a dveří.

Ze sakrální renesanční architektury nalezneme kostely Jednoty bratrské v Brandýse nad Labem a v Mladé Boleslavi. Jsou to první příklady renesančních chrámů ve střední Evropě. Dále jsou to tři pražské centrální stavby:

- bývalá kaple Sv. Vojtěcha před Sv. Vítem;
- Vlašská kaple u Klementina (1590-1600);
- Kostel Sv. Rocha na Strahově (1603-1612).

Početné skupiny italských zedníků a kameníků se usazují v Čechách, přijímají měšťanství a vytváří celé kolonie.

V Praze na ně upomínají Vlašská kaple u Klementina, Vlašská ulice a v ní Vlašský špitál. Brzy se i v tvorbě přizpůsobují domácímu prostředí. Mimo předchozí vývojový proces stojí Severočeská renesance. Je to francouzsky orientovaná saská renesance. Neužívá sgrafita, místo vyzděného a omítaného členění štítů používá tesané kamenné architektonické články a typické jsou baňaté dřívky sloupů (stavby v Benešově nad Ploučnicí).

4.2.3. Pozdní renesance přichází s luterstvím kolem r. 1580 a trvá do Bílé hory. Ze staveb pozdní renesance je to rezidence na Pražském hradě pro císaře Rudolfa II. Jedná se o severní stranu dnešního II. nádvoří – konírny, nad nimi sál galerie a Španělský sál. Dále Matyášova brána (r.1614) oddělující dnešní I. a II. hradní nádvoří. Architektem byl *Filippi*.

4. 3. ФОТОАЛБОМ 4. RENESANCE